

- az Európai Közösség maga is alkalmazza az új technológiákat.

Az információs piac fejlesztésére máris olyan programok indultak meg, mint pl. az ESPRIT (The European Strategic Programme for Research and Development in Information Technology), vagy az INSIS (Inter-Institutional Integrated Services Information System), s olyan tevékenységek bontakoztak ki, mint

- az EURONET–DIANE hatására kidolgozták az X–25 szabványt a kötegelte adatátvitelhez,
- három év alatt 390 adatbázist tettek hozzáférhetővé Európa online szolgáltatóközpontjai számára,
- magas színvonalú információs szolgáltatások bevezetésére tízszer annyi javaslat érkezett, mint amennyinek a bevezetését anyagilag támogatni lehetne,
- a BRIDGE-projectet (Európából Észak-Amerikába irányuló információexport) kedvezően fogadták Amerikában,
- kísérleteket készítenek elő az ESA-val (European Space Agency) közös műholdas képátvitel kifejlesztésére.

A tagállamok politikája

Az Európai Közösség politikáját természetesen össze kell hangolni az egyes tagállamok politikájával, ugyanakkor azok kénytelenek újragondolni eddigi hozzáállásukat a növekvő nehézségek hatására.

A távközlési műholdak Európa államait arra kényszerítik, hogy közösen rendezzenek olyan alapvető kérdéseket, mint az adatokhoz való hozzáférés joga és lehetősége stb. A különböző államok eltérő álláspontja a fejlődést egyre inkább akadályozhatja. Európa kénytelen helyzetét erősíteni, mert nemcsak az USA, hanem Japán is töretlen fejlődést mutat, és a szétszabdalt európai piacot kezdi kisajátítani.

Az Európai Közösség információs piaci politikája

Ezért számos konzultációt folytattak egy egységes európai információs keretterv érdekében az egyes államok kormányaival, valamint az információs ipar magánkézben lévő intézményeivel és független szakértőkkel. Pillanatnyilag úgy tűnik, egy tagállamnak sincs önálló, kidolgozott információs stratégiája. Az általános politikai megalapozás hiánya, ami mind a nemzeti, mind a nemzetközi szintre jellemző, sokuk szerint azt eredményezi, hogy az információs piac nem fejlődik a kívánt mértékben. A fejlődést gátló tényezők kiküszöbölése végett több párbeszédre, kooperációra és minden szinten nagyobb megértésre van szükség.

/ROSENDAAL, C. J.: European information policy situation = Aslib Proceedings, 36. köt. 1. sz. 1984. p. 15–23./

(Domokos Miklósné)

Mi az információ ára?

Mivel az információ ellátása és felhasználása térben és időben egyre inkább elkülönül, az információ általában több közvetítő útján jut el forrásától a felhasználóig. Az utolsó előtti állomás szerepét betöltő könyvtáraknak különösen sok gondot okoz az online szolgáltatások árainak meghatározása. Sem az információ előállítás (termelési) költségeit, sem a közvetítés „rezsijét”, sem az információnak a felhasználói oldalon jelentkező értékét nem tudják egyértelműen megítélni. (A minimális árat az első két tényező összege adná.) A bizonytalanságok okainak számbavétele elősegítheti, hogy a könyvtárak javítsák együttműködésüket az általuk közvetített online szolgáltatások felkínálóival az információ értékesítése és ármeghatározása terén.

Habár a közönség egy része meg van győződve arról, hogy az információ hasznos és értékes, jóval többen még mindig alig, vagy egyáltalán nem érzékelik az egyetemi és közkönyvtárak által kínált tudományos, orvosi, humán vagy általános jellegű online információ értékét, legálábbis pénzben kifejezve. Nem hajlandók tudomásul

venni, hogy előállítás, hozzáférhetővé tétele pénzbe kerül, és indokoltnak látszik, hogy az igénylők fizessenek is érte. Szokatlan számukra az is, hogy többletértékben, megtakarított időben, elkerült hibákban, saját tudásuk gyarapodásában, s ezáltal munkaerjük felértékelődésében, a környezetük vagy a termelés számára jelentkező többlethaszonban „mérjék” azt, amit a könyvtárhasználat révén kaptak. Az előny gyakran ott kezdődik, hogy a jobban informált ember tisztában van vele, hogy kevesebbet tud a szükségesnél, és bizonyos helyzetekben sürgősen pótlólagos információt keres. A haszon gyakran nemcsak közvetett, hanem időben később – olykor évekkel később – jelentkezik. Ha túl korán próbálják mérni, nem érzékelhető, ha túl későn, esetleg rég feledésbe merült.

A közkönyvtárak ingyenességének tradíciója azt a hitet táplálja, hogy szolgáltatásaik nem sokat érnek és fenntartásuk sem túl pénzigényes. A könyvtárak működtetésének költségei általában rejtve maradnak a nagyközönség előtt, hacsak a figyelmet külön fel nem hívják

rájuk. Az újfajta szolgáltatásokat a fenntartók is vonakodnak megemelt költségvetéssel fedezni, különösen szűkösebb időkben. Az online rendszerek kínálta egyszerű lehetőségének és a szűkös körülmények közti ellentmondást úgy lehet áthidalni, ha a könyvtárak rendszeresen, minél meggyőzőbb konkrét példákkal, kvantitatív adatokkal tudatosítják mind a használókban, mind a fenntartókban a hatékony információs szolgáltatások praktikus előnyeit, hasznát és költségeit. Ehhez a felvilágosító célzatú, ha úgy tetszik, reklámtevékenységhez az adatbázisokat előállító és üzemeltető cégek összehasonlíthatatlanul jobb lehetőségekkel és nagyobb szakértelemmel rendelkeznek. Együttműködésüket a könyvtárakkal a következő fő irányokban kellene fokozni:

- szisztematikusabban kellene gyűjteni és közkinccsé tenni az információ értékét megvilágosító minden tapasztalatot és esetet; több olyasféle felmérést és kalkulációt lehetne végezni, mint az amerikai Energiaügyi Minisztérium egyik 1982. évi jelentése, amelyben kiszámították, hogy dollárértékben mekkora megtakarításokat lehetne elérni egy energetikai adatbázis létesítésével;
- „áttetszőbbé” kellene tenni mind a fenntartók, mind a használók számára, hogy az információtermelés és -közvetítés különféle fázisaiban milyen jellegű és mekkora költségek vetődnek fel; a meglévő szolgáltatások díjszabásai szélsőséges eltéréseket mutatnak, és

a kívülállók számára érthetetlenek; nem világos például, hogy a magasabb ár jobb minőséget, vagy alacsonyabb hatékonyságot rejt-e; nyilvánosabbá kellene tenni a különböző cégek árpolitikájáról folyó vitákat; egyelőre csak néhány adatbázis mellett hozták létre a felhasználók társadalmi bizottságát az ilyen kérdések megvitatására; a könyvtárak közvetítő helyzetükből adódóan nagymértékben elősegíthetik az ilyesféle demokratikus testületek vagy fórumok megteremtését;

- a konkrét díjszabásokat egyértelműen a kapott értékhez kell igazítani; kedvező tendencia, hogy a díjszabások egyre kevésbé függenek az online időtől és egyre inkább a találatoktól, mert a „holt idő” ára így nem riasztja el a használókat; a legmeggyőzőbb reklámfegyver a hatékony, eredményes keresés, ezért a jó díjszabásnak semmiképpen sem szabad befolyásolnia a keresési stratégiát, amely meghatározza az eredményt; fontos követelmény az is, hogy a fizetendő összegről a használó azonnal tájékozódhasson, sőt, viszonylag egyszerűen, nagy biztonsággal előre kalkulálhasson vele.

/HUNTER, J. A.: *What price information? = Information Services and Use*, 1984. 4. sz. p. 217–223./

(Sz. Kiss Csaba)

A másodlagos információs szolgáltatások piaca

Az online információs szolgáltatások viszonylag újak. Az elsöket 1966-ban tervezték; 1972-ben találkoztunk először távoli hozzáféréssel; a fejlődés a 70-es években gyorsul fel, s míg 1974-ben 177 adatbázisnak 46 millió rekordja volt, 1979-re az adatbázisok száma már 259-re nőtt, több mint 93 millió rekorddal. A rohamos fejlődést öt tényező segítette: a használók megélnkült érdeklődése, az eladók kiterjedt marketingtevékenysége, a visszakeresési költségek csökkenése, az adatbázisok nagyobb választéka, továbbá az a körülmény, hogy mind több egyetemi hallgató és kutató szerzett jártasságot a gépi keresésben.

De kik is vásárolnak online bibliográfiai szolgáltatásokat? Kik döntenek megvételükről? Milyen procedúra révén? A marketing szakembereknek meg kell válaszolniuk e kérdéseket, lévén az ő feladatuk a fogyasztói igények felkeltése, de a használóknak is, hogy a lehető legjobb vásárt csinálják. A sikerre törekvő eladóknak tanulmányozniuk kell az érdekelt három csoport (kuta-

tók, menedzserek, könyvtárosok) e szolgáltatásokkal szemben támasztott eltérő igényeit.

Jelen írás csak a bibliográfiai adatbázisokat tartja szem előtt, ugyanis ezek az egyetemi, tudományos és műszaki kutatásokkal kapcsolatos adatbázisok a legismertebbek, s mindaz, ami rájuk nézve igaz, alkalmazható más online információs szolgáltatásra is.

A piac meghatározása

Az online bibliográfiai információs szolgáltatásokat vásárló főbb szervezetek három csoportba sorolhatók:

- kutatással és fejlesztéssel foglalkozó testületek (különösen a tanácsadó vállalatok és a tudományos kutatás szervezetei),
- különféle könyvtárak, beleértve a közművelődési, a felsőoktatási, a tudományos és a vállalati könyvtárakat,
- állami szervek.